

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 5.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.46>

УДК 338.43(477):005.21

A. B. Мовчанюк,

к. е. н. доцент, доцент кафедри менеджменту,

Уманський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1536-3408>

В.О. Щербина,

здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти,

Уманський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3393-1572>

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

A. Movchaniuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Uman National University

V. Shcherbyna,

Postgraduate student, Uman National University

**STRATEGIC PRINCIPLES FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S
AGRICULTURAL SECTOR UNDER CONTEMPORARY CHALLENGES**

У статті досліджено сучасний стан та стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України в умовах глобальних і внутрішніх викликів. Обґрунтовано, що аграрний сектор виступає ключовим елементом національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку держави та формуючи вагомую частку експортних надходжень. Здійснено аналіз впливу воєнних дій, кліматичних змін, логістичних обмежень та економічної нестабільності на функціонування галузі. Встановлено, що, незважаючи на суттєві втрати ресурсів, інфраструктури та виробничого потенціалу, аграрний сектор характеризується високим рівнем адаптивності та зберігає функцію економічного стабілізатора.

Виокремлено ключові проблеми розвитку галузі, зокрема скорочення посівних площ, порушення логістичних ланцюгів, зниження інвестиційної активності, технологічне відставання та недосконалість інституційного середовища. Обґрунтовано необхідність формування нової моделі розвитку аграрного сектору, яка має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, інноваційності та ризик-орієнтованого управління. Визначено пріоритетні напрями трансформації галузі, серед яких: розвиток кооперації, підтримка малого та середнього підприємництва, диверсифікація ринків збуту, відновлення інфраструктури та впровадження екологічно безпечних технологій.

Окреслено, що реалізація комплексної стратегії розвитку аграрного сектору сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності, зміцненню економічної стабільності та інтеграції України до світової продовольчої системи.

The article examines the current state and strategic directions of development of the agricultural sector of Ukraine under conditions of global and internal challenges. It is substantiated that the agricultural sector serves as a key component of the national economy, ensuring food security and generating a significant share of export revenues. The study analyzes the impact of military actions, climate change, logistical disruptions, and economic instability on the

functioning of the sector. It is determined that despite substantial losses of resources, infrastructure, and production capacities, the agricultural sector demonstrates a high level of adaptability and continues to perform the function of an economic stabilizer. In this context, the research focuses on identifying systemic transformations in the sector and assessing its capacity for sustainable recovery in a highly uncertain environment.

The key problems of sectoral development are identified, including the reduction of cultivated areas, disruption of supply chains, declining investment activity, technological lag, and the imperfection of the institutional environment. Particular attention is paid to the transformation of the production structure and regional specialization under the influence of wartime risks and environmental changes. The research emphasizes the necessity of forming a new development model for the agricultural sector based on the principles of sustainability, innovation, and risk-oriented management. Additionally, the study considers the role of institutional reforms and international cooperation in strengthening the resilience and long-term development potential of the sector. Priority directions for the transformation of the sector are outlined, such as development of cooperation, support for small and medium-sized enterprises, diversification of export markets, restoration of infrastructure, and implementation of environmentally friendly technologies. The importance of strengthening agro-industrial integration and improving state regulatory policy is also highlighted.

It is concluded that the implementation of a comprehensive development strategy will contribute to increasing the competitiveness of the agricultural sector, enhancing economic stability, and facilitating Ukraine's integration into the global food system.

Ключові слова: *аграрний сектор, стратегічний розвиток, продовольча безпека, сталий розвиток, аграрна політика.*

Keywords: *agricultural sector, strategic development, food security, sustainable development, agricultural policy.*

Постановка проблеми. Аграрний сектор України традиційно виступає одним із ключових драйверів національного економічного розвитку, забезпечуючи продовольчу безпеку держави та формуючи вагомую частку валютних надходжень завдяки експортній орієнтації виробництва. Глобальні тенденції, зокрема зростання чисельності населення, інтенсифікація кліматичних змін і деградація природно-ресурсного потенціалу, зумовлюють стійке підвищення попиту на продовольчі ресурси, що актуалізує значення аграрного виробництва у світовому економічному просторі.

У контексті посилення глобальних викликів аграрна політика держави набуває системоутворюючого значення для забезпечення продовольчої безпеки та соціально-економічної стабільності. Для держав, в яких агросектор має можливості до розвитку експортно-орієнтованого виробництва та спроможний адаптуватися до динамічних змін кон'юнктури світового продовольчого ринку, і забезпечується необхідний рівень країни у вирішенні питань соціально-економічної стабільності, зміцнені макроекономічної стійкості.

Водночас, аграрний сектор відзначається низкою специфічних особливостей, обумовлених природно-кліматичними умовами, територіальною диференціацією, рівнем забезпеченості фінансовими та матеріально-технічними ресурсами, а також інституційними й національними чинниками. Зазначені детермінанти суттєво впливають на організацію та ефективність ведення сільськогосподарського виробництва. У цьому контексті результативність функціонування аграрного сектору значною мірою залежить від якості стратегічного управління, яке має ґрунтуватися на врахуванні динаміки зовнішнього середовища та внутрішніх трансформаційних процесів.

Особливої наукової та практичної значущості набуває проблема формування ефективної стратегії розвитку аграрного сектору, здатної адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати довгострокове економічне зростання на засадах сталості. Відсутність системного та

комплексного підходу до стратегічного управління аграрною сферою обмежує її розвитковий потенціал і знижує конкурентоспроможність національної економіки. Це обумовлює необхідність поглибленого наукового аналізу теоретико-методологічних засад і прикладних аспектів функціонування аграрного сектору, а також обґрунтування пріоритетних напрямів його структурної трансформації.

Актуальність дослідження визначається необхідністю розроблення сучасної моделі розвитку аграрного сектору України, орієнтованої на забезпечення збалансованості економічних, соціальних та екологічних інтересів, підвищення ефективності аграрного виробництва та зміцнення продовольчої безпеки держави.

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується функціонуванням в умовах безпрецедентних викликів, спричинених військовою агресією росії проти України із веденням повномасштабних військових дій, що тривають з 2022 року. Руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, забруднення і мінування сільськогосподарських угідь, дестабілізація експортно-логістичних ланцюгів, а також зростання вартості ресурсного забезпечення суттєво ускладнюють діяльність суб'єктів господарювання в аграрній сфері. За оцінками міжнародних інституцій, сукупні втрати галузі вимірюються сотнями мільярдів доларів США, що істотно обмежує її інвестиційні можливості та відтворювальний потенціал. Всупереч цьому, аграрний сектор України демонструє високий рівень адаптивності до кризових умов, забезпечуючи стабільність валютних надходжень і відіграючи ключову роль у підтриманні макроекономічної рівноваги. За таких умов особливої актуальності набуває формування нових стратегічних підходів до розвитку галузі з урахуванням сукупності воєнних, економічних та екологічних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стратегічного розвитку аграрного сектору України перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і міжнародних науковців. Зокрема, у працях учених О. Бородіної, І. Прокопа, О. Шубравської [1], Я. Гадзало, П. Саблука, Ю. Лупенка,

В. Месель-Веселяка, М. Федорова [2] обґрунтовано роль аграрного сектору як ключового чинника економічного зростання та продовольчої безпеки держави, а також визначено необхідність переходу до моделі сталого розвитку з урахуванням соціальних і екологічних аспектів. Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку аграрного сектору здійснюють міжнародні інституції, зокрема Food and Agriculture Organization та World Bank, у межах аналітичних доповідей яких підкреслюється необхідність підвищення продуктивності аграрного виробництва, впровадження інноваційних технологій та розвитку інфраструктурного забезпечення як ключових передумов зміцнення глобальної продовольчої безпеки.

Окремий напрям сучасних досліджень присвячено трансформаційним процесам в аграрному секторі України в умовах воєнних викликів. У звітах OECD та FAO наголошується, що повномасштабна війна спричинила суттєві структурні зміни в галузі, зокрема порушення логістичних ланцюгів, втрату виробничо-ресурсного потенціалу та трансформацію просторової організації аграрного виробництва. Разом з тим, дослідження відзначають високий рівень саморегуляції українського агробізнесу, що проявляється у диверсифікації виробничої структури, переорієнтації на альтернативні ринки збуту. Таким чином, попри значний науковий доробок у досліджуваній сфері, не вирішеною залишається проблема обґрунтування цілісної концептуальної моделі стратегічного розвитку аграрного сектору України, яка б інтегрувала інноваційні підходи, забезпечувала інституційну стійкість та відповідала принципам сталого розвитку в умовах підвищеної невизначеності.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування стратегічних засад розвитку аграрного сектору України в умовах сучасних викликів та визначення пріоритетних напрямів його трансформації з урахуванням принципів сталого розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Аграрний сектор України є складною багатокомпонентною соціально-економічною системою, що охоплює виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку,

зберігання, транспортування та реалізацію. Його функціонування забезпечує не лише виробництво продовольчих ресурсів, але й створює передумови для розвитку суміжних галузей національної економіки, зокрема харчової промисловості, логістики та торгівлі. У цьому контексті аграрне виробництво виступає системоутворюючим елементом економіки та виконує комплекс економічних, соціальних і екологічних функцій.

Сільське господарство формує близько 7 % валового внутрішнього продукту України, а реалізація аграрної продукції забезпечує до 60 % загального обсягу експорту країни. На агропромисловий комплекс припадає до 24 % банківського кредитування та близько 14 % загального обсягу інвестицій. За таких умов галузь залишається ключовим джерелом валютних надходжень і одним із найбільш стійких секторів національної економіки навіть в умовах кризових викликів.

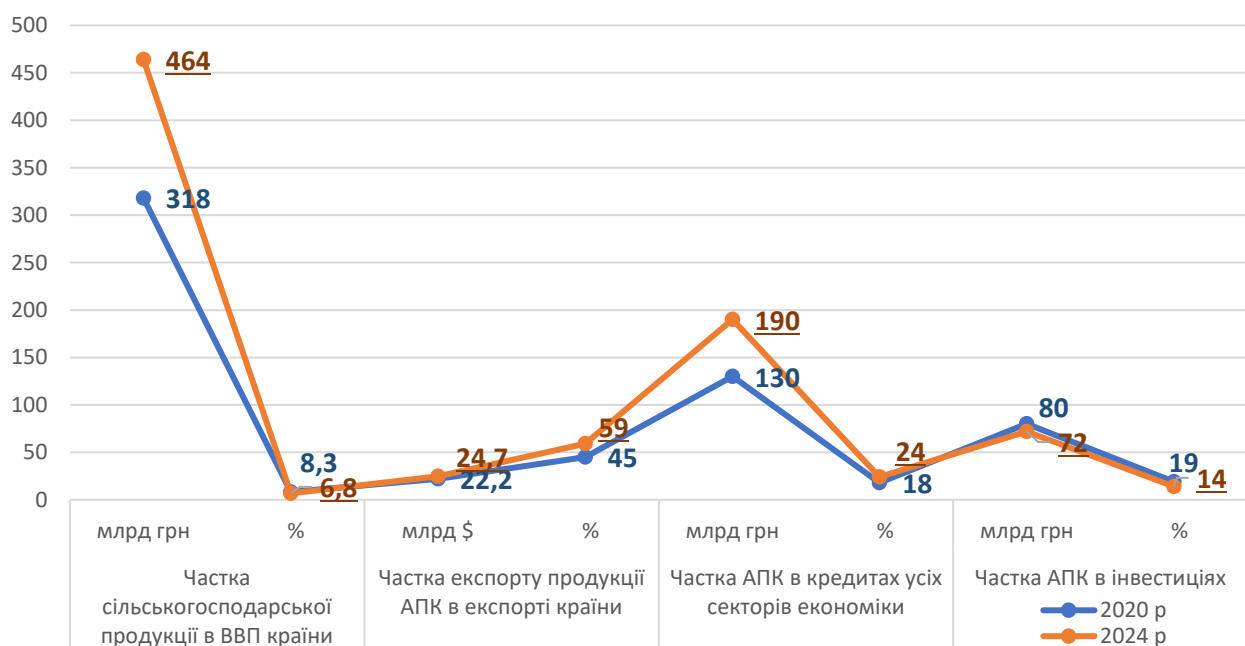

Рис. 1. Роль аграрного сектору в економіці України (порівняльна динаміка 2020р., 2024р.)

Джерело: сформовано авторами на основі [3,7,8].

В умовах повномасштабної військової агресії, що сьогодні проходить на території України, відбулися суттєві трансформації у структурі національної економіки, зокрема функціонування багато промислових секторів та

традиційних експортних каналів були порушені. За таких обставин український агропродовольчий сектор набув особливого значення як ключове джерело валютних надходжень. Так, за 2025 рік аграрна галузь забезпечила 56,1 % (22,5 млрд дол. США) у загальному обсязі експорту товарів, що підтверджує її визначальну роль у формуванні економічної стійкості держави.

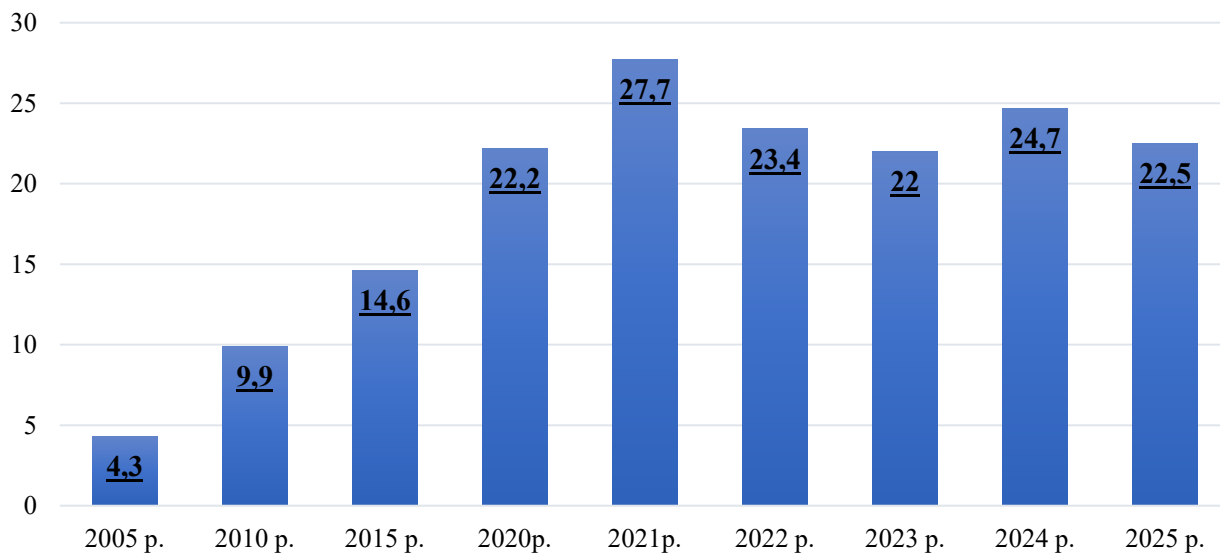

Рис. 2. Динаміка експорту української аграрної продукції (млрд доларів США)

Джерело: сформовано авторами на основі [3].

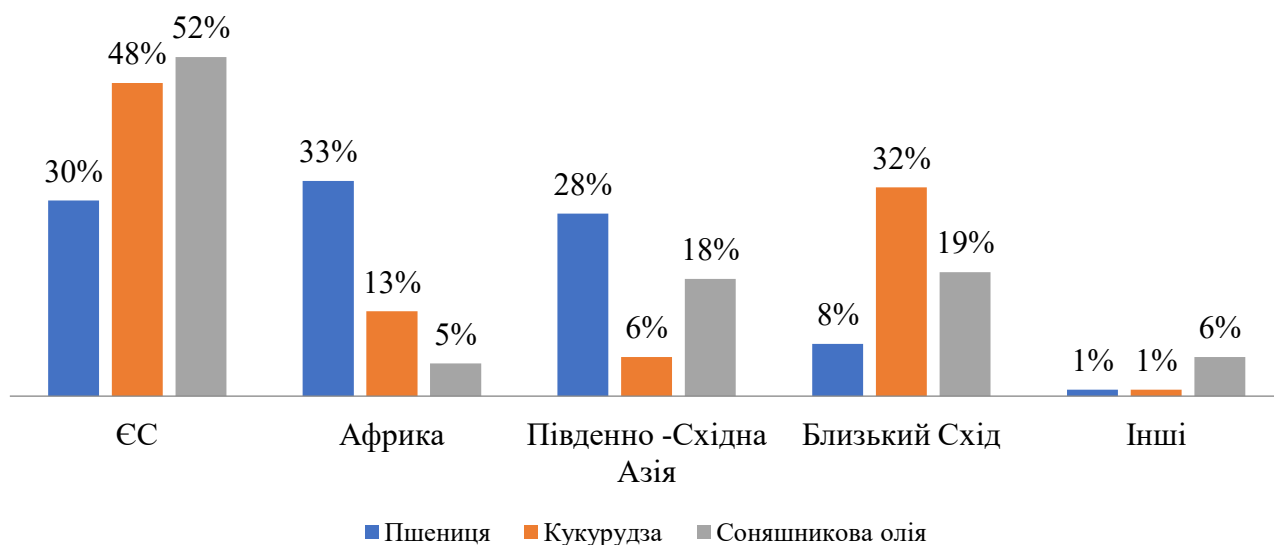

Рис. 3. Географія експорту у 2024/2025 МР найбільш затребуваної української продукції АПК

Джерело: сформовано авторами на основі [3,7].

Україна традиційно займає провідні позиції на світових ринках аграрної продукції, зокрема зернових культур і соняшникової олії. Упродовж 2024/2025 маркетингового року обсяги експорту пшениці становили 15,8 млн т, кукурудзи – 22 млн т, соняшникової олії – 4,7 млн т. Частка України у світовому експорті зазначеної продукції досягла: 7,5 % для пшениці, 10,7 % для кукурудзи та 35,6 % для соняшникової олії, що свідчить про її вагомий роль у формуванні глобальної продовольчої безпеки.

Водночас, попри збереження функції «економічного стабілізатора», аграрний сектор зазнає суттєвих структурних змін, зокрема втрати частини виробничо-ресурсного потенціалу, скорочення потужностей, порушення логістичних ланцюгів, трансформації територіальної структури виробництва та реалізації продукції. За оцінками міжнародних організацій, загальні втрати галузі становлять сотні мільярдів доларів США і включають як прямі збитки (знищення виробничих ресурсів – техніки, обладнання, посівних площ, інфраструктури), так і непрямі втрати, пов'язані зі зниженням виробництва та ускладненням логістики, як при реалізації власної продукції так і при придбанні матеріальних засобів, товарів для ведення виробничих процесів.

Однією з найбільш гострих проблем функціонування аграрного сектору України є скорочення площ сільськогосподарських угідь, придатних для обробітки. Значні території зазнали мінування або перебувають у зоні активних бойових дій, що істотно обмежує можливості ведення сільськогосподарського виробництва. За наявними оцінками, близько 20–25 % орних земель тимчасово виведено з господарського обороту, що безпосередньо позначається на обсягах виробництва зернових та олійних культур.

Суттєвих трансформацій зазнала також логістична система аграрного сектору. Блокування морських портів у 2022 році та періодичні обмеження експортної діяльності зумовили необхідність переорієнтації транспортних потоків на альтернативні маршрути, зокрема через західні кордони (автомобільні, залізничні шляхи) та дунайські порти. Наслідками таких змін

стали значне зростання логістичних витрат (у 2–3 рази), зниження експортної маржі виробників, а також ускладнення доступу до традиційних ринків збуту.

Попри це, аналіз динаміки показників, наведених у таблиці 1, свідчить про поступову адаптацію аграрного сектору до нових умов. Зокрема, після суттєвого скорочення обсягів виробництва у 2022 році порівняно з довоєнним рівнем 2021 року, упродовж 2023–2025 років спостерігається тенденція до відновлення виробництва ключових видів сільськогосподарської продукції. Отже, агровиробники демонструючи здатність систематизувати організацію виробництва, підтверджують збереження ролі аграрного сектору як одного з провідних драйверів економічної стабільності держави. Аграрні підприємства диверсифікують логістику, змінюють структуру виробництва та підвищують ефективність використання ресурсів, що формує нову модель функціонування сектору.

Таблиця 1. Динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур в Україні 2021–2025 роки

Назви культур	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік		2025 рік		+,- до 2021р, МЛН. ТОНН	+,- до 2022 р, МЛН. ТОНН
	Вал.збір МЛН.ТОНН	урожай т/га	Вал.збір МЛН.ТОНН	урожай т/га	Вал.збір МЛН.ТОНН	урожай т/га	Вал.збір МЛН.ТОНН	урожай т/га	Вал.збір МЛН.ТОНН	урожай т/га		
Пшениця	32,4	4,6	20,2	4,05	22,5	4,79	22,4	4,53	22,96	4,55	-12,2	2,76
Ячмінь	9,87	4,0	5,8	3,47	5,9	3,93	5,6	3,93	5,42	3,98	-4,07	-0,38
Горох	0,58	2,4	0,27	2,28	0,4	2,59	0,47	2,21	0,67	2,44	-0,31	0,4
Кукурудза	40,0	7,47	24,4	6,61	29,3	7,8	24,2	6,43	28,9	7,17	-15,6	4,5
Соняшник	16,3	2,51	10,5	2,17	11,98	2,39	10,22	2,1	9,28	1,92	-5,8	-1,22
Соя	3,4	2,68	3,7	2,43	4,78	2,65	6,01	2,3	4,85	2,37	0,3	1,15
Ріпак	2,9	2,86	3,2	2,86	4,0	2,87	3,46	2,78	3,32	2,63	0,3	0,12
Цукровий буряк	10,6	47	9	50,1	11,9	47,71	12,09	47,7	11,02	55,36	-1,6	2,02

Джерело: сформовано авторами на основі [3].

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України відбувається під впливом безпрецедентних воєнних викликів системного й довгострокового характеру. Повномасштабна війна зумовила глибоку трансформацію умов функціонування галузі, істотно вплинувши на її виробничі, логістичні, інвестиційні та інституційні параметри. За цих умов аграрні підприємства

адаптуються до підвищених ризиків через переорієнтацію на менш ресурсоємні культури, оптимізацію витрат і модифікацію виробничих технологій. Така адаптація підвищує гнучкість сектору, проте водночас стримує темпи технологічної модернізації та інноваційного розвитку.

Аналіз регіональної динаміки аграрного виробництва у 2022–2025 рр. засвідчує істотні структурні зміни агроспеціалізації, зумовлені воєнними ризиками та кліматичними чинниками. Порівняно з 2021 р., у 2025 р. зафіксовано найбільше скорочення виробництва ячменю (–45 %), соняшнику (–43 %) та кукурудзи (–28 %), що відображає втрату значної частини посівних площ у південних і східних регіонах. Водночас спостерігається зміщення центрів агровиробництва: поряд із традиційними південними регіонами зростає роль центральних і західних областей. Середнє скорочення обсягів виробництва становить близько 26 % від рівня 2019–2021 рр., хоча окремі регіони демонструють позитивну динаміку завдяки сприятливішим кліматичним умовам і кращій забезпеченості ресурсами.

У структурі виробництва зернових провідні позиції займають Хмельницька, Вінницька та Одеська області. Виробництво ріпаку та цукрового буряку концентрується переважно у Вінницькій, Хмельницькій і Тернопільській областях. Унаслідок цих процесів формується нова просторово-галузева конфігурація аграрного виробництва, що характеризується посиленням ролі центрально-західного макрорегіону, зростанням територіальної концентрації та трансформацією моделей спеціалізації.

Важливою тенденцією розвитку аграрного сектору є трансформація організаційної структури виробництва. В Україні сформувалася багатоукладна система господарювання, що охоплює фермерські та особисті селянські господарства, аграрні підприємства і великі агрохолдинги. Така структура забезпечує диверсифікацію та підвищує адаптивність галузі, але водночас створює передумови для диспропорцій у розподілі ресурсів, доступі до фінансування та формуванні доходів.

Наведена в таблиці 2 структура аграрного виробництва зумовлює об'єктивну потребу у посиленні ролі малого та середнього підприємництва як основи сталого розвитку сільських територій, забезпечення зайнятості населення та підвищення соціально-економічної стійкості сільських регіонів.

Таблиця 2. Структура виробництва за категоріями господарств (2024 р.)

Категорія	Частка, %	Характеристика	Роль у секторі
Агрохолдинги	45–50	Експортно орієнтоване виробництво	Формують основний валютний потік
Середні підприємства	25–30	Змішана діяльність	Забезпечують стабільність ринку
Фермери	10–15	Нішеві культури, органіка	Джерело інновацій
Домогосподарства	15–20	Соціально орієнтоване виробництво	Продовольча безпека

Джерело: сформовано авторами на основі [3,7,8].

Вагомим чинником підвищення ефективності аграрного сектору є розвиток агропромислової інтеграції, що передбачає системну взаємодію між виробничими, переробними та збутовими ланками. Реалізація механізмів горизонтальної та вертикальної інтеграції забезпечує оптимізацію виробничо-збутових процесів, зниження трансакційних витрат, зростання доданої вартості продукції та підвищення її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Водночас недостатній розвиток коопераційних зв'язків між суб'єктами господарювання, передусім малими та середніми виробниками, обмежує можливості повної реалізації потенціалу галузі. Це актуалізує потребу у формуванні ефективних інституційних механізмів підтримки кооперації та інтеграційних процесів як важливого напрямку підвищення результативності функціонування аграрного сектору в сучасних умовах.

Таблиця 3. Порівняльна ефективність аграрного виробництва

Показник	Україна	ЄС	США
Урожайність пшениці (т/га)	4.5–5.5	6–7.5	7.5–8.5
Кукурудза (т/га)	6–8	7–9	10–12
Молоко (кг/корову)	6000–7000	7500–9000	10000+
Інвестиції (\$/га)	300–500	800–1200	1500+
Частка зрошення, %	~7	~15	~20

Джерело: сформовано авторами на основі [6,7,9].

Наведені у таблиці 3 дані свідчать про недостатній рівень відтворення виробничого потенціалу та наявність значних резервів підвищення продуктивності аграрного виробництва в Україні.

Суттєвий вплив на розвиток галузі має інституційне середовище. Недосконалість механізмів державного регулювання, нестабільність нормативно-правової бази та відсутність чіткої довгострокової стратегії стримують інвестиційну активність і уповільнюють модернізацію виробництва. У цьому контексті пріоритетним є формування ефективної аграрної політики, орієнтованої на підтримку малих і середніх виробників, розвиток кооперації та стимулювання інновацій, особливо в умовах післявоєнного відновлення.

Важливим напрямом підвищення ефективності є впровадження інноваційних технологій і модернізація матеріально-технічної бази, що сприятиме раціоналізації використання ресурсів, зниженню залежності від природно-кліматичних чинників і забезпеченню сталого розвитку сектору. Водночас обмежене фінансове забезпечення інноваційної діяльності значної частини підприємств стримує темпи технологічного оновлення та знижує довгострокову конкурентоспроможність галузі.

Таблиця 4. Рівень впровадження інновацій

Показник	Україна	ЄС
Точне землеробство	~30%	~60%
Цифрові технології	~25%	~70%
Біотехнології	~20%	~65%
GPS-моніторинг	~40%	~80%
Дрони	~35%	~75%

Джерело: сформовано авторами на основі [7,10].

Сучасні виклики, зокрема глобалізаційні процеси та економічна нестабільність в умовах воєнного стану, зумовлюють необхідність переходу аграрного сектору України до нової парадигми розвитку, що поєднує принципи сталості та економічного зростання. Ефективність функціонування агробізнесу визначається не лише здатністю забезпечувати стабільність виробництва, а й потенціалом його нарощування відповідно до зростаючих потреб населення та

динаміки світових ринків. У цьому контексті особливого значення набуває збалансування економічних, соціальних і екологічних складових виробництва у взаємозв'язку з інтеграційними процесами України до європейського економічного простору. Ключовими напрямами є впровадження принципів сталого розвитку, інноваційна модернізація, зниження антропогенного навантаження на довкілля та розвиток органічного виробництва.

Забезпечення адаптивності та стійкості аграрного сектору до кризових викликів потребує застосування антикризових стратегій, спрямованих на диверсифікацію виробництва, оптимізацію витрат, цифровізацію та розвиток коопераційних форм господарювання. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності агробізнесу та зміцненню його конкурентних позицій. Узагальнення наведених підходів дає підстави для систематизації ключових викликів сучасного етапу розвитку аграрного сектору України, що подано у таблиці 5.

Таблиця 5. Сфери та фактори впливу на аграрне виробництво України в умовах сучасних викликів

Сфера впливу	Прояви впливу	Кількісні / оціночні показники	Наслідки для сектору	Стратегічні напрями реагування
Земельні ресурси	Мінування, окупація, деградація ґрунтів	До 20–25% земель обмежено у використанні	Скорочення посівних площ, зниження виробництва	Розмінування, відновлення земель, розвиток точного землеробства
Виробництво	Зменшення обсягів виробництва, зміна структури посівів	Зменшення виробництва у 2022р., часткове відновлення у 2023–2024 рр.	Зниження ефективності, нестабільність виробництва	Диверсифікація культур, адаптивні технології
Логістика	Блокування портів, перевантаження альтернативних маршрутів	Зростання витрат у 2–3 рази	Зниження експортної маржі, затримки поставок	Розвиток альтернативних коридорів, інфраструктури
Інфраструктура	Руйнування елеваторів, техніки, складів	Значні прямі втрати активів	Порушення зберігання та переробки продукції	Відновлення інфраструктури, державно-приватне партнерство

Продовження таблиці 5.

Сфера впливу	Прояви впливу	Кількісні / оціночні показники	Наслідки для сектору	Стратегічні напрями реагування
Інвестиції	Зростання ризиків, обмежений доступ до капіталу	Скорочення інвестиційних потоків	Уповільнення модернізації	Державна підтримка, гарантії інвесторам
Експорт	Переорієнтація ринків, зміна логістики	Коливання експорту	Втрата частини ринків, зниження доходів	Диверсифікація ринків, розвиток переробки
Трудові ресурси	Міграція, мобілізація	Скорочення робочої сили	Дефіцит кадрів	Автоматизація, підвищення продуктивності праці
Інновації	Обмеження фінансування технологій	Зниження темпів впровадження	Технологічне відставання	Цифровізація, міжнародні гранти
Продовольча безпека	Ризики забезпечення внутрішнього ринку	Збереження базового рівня забезпечення	Підвищення значення сектору	Державне регулювання, резерви
Інституційне середовище	Нестабільність політики, зміни регулювання	Зростання невизначеності	Зниження довіри інвесторів	Формування стабільної аграрної політики
Екологічний стан	Забруднення, деградація земель	Погіршення якості ґрунтів	Довгострокові втрати продуктивності	Екологічна відновлювальна політика
Фінансовий стан підприємств	Зростання витрат, нестабільність доходів	Зниження рентабельності	Ризик банкрутств	Кредитна підтримка, страхування ризиків

Джерело: узагальнено авторами.

Таким чином, сучасні виклики виступають не лише деструктивним чинником, а й каталізатором глибоких структурних трансформацій аграрного сектору України, що зумовлює потребу у формуванні нової концепції його розвитку. Вона має ґрунтуватися на принципах адаптивності, ризик-орієнтованості, інноваційності та сталості. Відповідно, стратегія розвитку галузі повинна враховувати внутрішні ризики й ключові чинники зовнішнього середовища, а також передбачати дієві механізми оперативного реагування на кризові явища.

Зростаючого значення набувають кліматичні та екологічні чинники, які дедалі відчутніше впливають на результати аграрного виробництва. Зміна клімату, що проявляється у підвищенні середньорічних температур і зменшенні кількості опадів, зумовлює посилення аридизації території України та зниження продуктивності сільського господарства. За цих умов особливої актуальності набуває адаптація виробництва до кліматичних змін через впровадження сталих практик землеробства, спрямованих на скорочення викидів парникових газів і збереження вуглецю в ґрунтах.

У сучасних умовах пріоритетом розвитку аграрного сектору є поєднання технологічної ефективності з раціональним управлінням ресурсним потенціалом, що створює передумови для зміцнення позицій України у глобальній продовольчій системі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що аграрний сектор України залишається стратегічно важливим сегментом національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку держави та формуючи значну частку експортного потенціалу. Попри масштабні втрати, спричинені воєнними діями, галузь демонструє високий рівень адаптивності та зберігає функцію економічного стабілізатора. Доведено, що сучасний розвиток аграрного сектору відбувається під впливом системних викликів – воєнних, економічних, логістичних та кліматичних, які зумовлюють трансформацію структури виробництва, зміну регіональної спеціалізації та зростання витрат. Водночас наявний значний потенціал підвищення ефективності виробництва, зокрема через ефективність використання наявних ресурсів, модернізацію технологій, розвиток інновацій та відкритість до інвестиційної інтеграції.

Ключовими напрямками стратегічного розвитку аграрного сектору мають стати: підвищення рівня технологічності виробництва; розвиток кооперації та підтримка малого і середнього агробізнесу; диверсифікація логістичних маршрутів і ринків збуту; відновлення інфраструктури та земельних ресурсів; впровадження екологічно орієнтованих підходів до господарювання.

Література

1. Бородіна О.М., Прокопа І.В., Шубравська О.В. Стратегічні орієнтири сільського господарства і сільських територій України на період до 2030 р.: відповідність європейському вибору. *Економіка України*. 2025. №1 (758). С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>
2. Гадзало Я. М., Саблук П. Т., Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Аграрна реформа в Україні, її наукове забезпечення, результативність. *Економіка АПК*. 2021. № 7. С. 6–15.
3. Державна служба статистики України. Сільське господарство України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.04.2026).
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 18.04.2026).
5. Мовчанюк А.В., Дяченко М.І. Аграрний сектор України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. №2. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1154/1163> DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.32>
6. Eurostat. Agriculture statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 18.04.2026).
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Ukraine: Impact of the war on agriculture and food security. URL: <https://www.fao.org> (дата звернення: 18.04.2026).
8. OECD. Evaluation of agricultural policy reforms in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2021. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 18.04.2026).
9. USDA. World Agricultural Production. United States Department of Agriculture. URL: <https://www.usda.gov> (дата звернення: 18.04.2026).
10. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). Washington, DC: World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication> (дата звернення: 18.04.2026).

References

1. Borodina, O.M., Prokopa, I.V. and Shubravska, O.V. (2025), “Strategic guidelines for agriculture and rural areas of Ukraine until 2030: compliance with the European choice”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1 (758), pp. 3–19, DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>
2. Hadzalo, Ya.M., Sabluk, P.T., Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2021), “Agrarian reform in Ukraine, its scientific support and effectiveness”, *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 6–15.
3. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Agriculture of Ukraine”, available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 18 April 2026).
4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2026), “Official site”, available at: <https://minagro.gov.ua> (Accessed 18 April 2026).
5. Movchaniuk, A.V. and Diachenko, M.I. (2023), “Agrarian sector of Ukraine in the conditions of war”, *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1154/1163> (Accessed 21 April 2026), DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.32>
6. Eurostat (2026), “Agriculture statistics”, available at: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 18 April 2026).
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2026), “Ukraine: Impact of the war on agriculture and food security”, available at: <https://www.fao.org> (Accessed 18 April 2026).
8. OECD (2021), Evaluation of agricultural policy reforms in Ukraine, OECD Publishing, Paris, France, available at: <https://www.oecd.org> (Accessed 18 April 2026).
9. USDA (2026), “World Agricultural Production”, available at: <https://www.usda.gov> (Accessed 18 April 2026).
10. World Bank (2024), Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), World Bank, Washington, DC, USA, available at: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication> (Accessed 18 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 27.04.26

Прорецензовано / Revised: 07.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26